

Posudek rigorózní práce

Adam HANUS: Hrad vzdělání a národa: Vznik, proměny a význam středního školství v politickém okrese Sušice mezi reformami 1869 a 1953, FFUK: 2021, 613 stran + přílohy

Adam Hanus vytvořil monumentální dílo, které právem zasluhuje navržení, aby tato diplomová práce byla uznána jako práce rigorózní. Měl jsem možnost během magisterského cyklu vícekrát s autorem konfrontovat a jeho zápal a erudice mi napovídala, že výsledek jeho úsilí bude velmi slibným.

Měl bych jisté námitky k logice členění textu. V úvodu by bylo vhodné dobře definovat cíle práce a výzkumné otázky a navázat na ně rozbořem pramenů a literatury. Výsledek se tematicky posléze rozbíhá až do zbytečné šíře.

Práce je založena na velmi reprezentativním souboru archivních pramenů, pramenů publikovaných i sekundární literatuře. Jistě by bylo možné namítnout s ohledem na toto téma, že některá zásadní práce chybí. I přesto však z tohoto hlediska mohu předložený text hodnotit jako vysoce nadprůměrný.

Už první kapitola napovídá ambiciózně koncipovanému dílu. Po důkladně pojatých dějinách pojmu školství následuje stručný přehled všeobecného vývoje středního školství, od čehož autor přejde k vývoji poměrů školství kontextuálně široce pojatých na Sušicku. Podotkl bych, že je jistě fajn, že se autor zaměřil na pojem „třída“, když jeho klíčový zájem (vedle dalších) představuje sociální stratifikace, nevěnoval na teoretické úrovni analogickou pozornost neméně kontroverznímu konceptu „buržoazie“, stratifikaci v rámci dělnictva či mimo odbornou obec nezvyklý pojem staré střední vrstvy.

V kapitolách druhé až čtvrté autor osvědčuje své dovednosti v tradičním historickém řemesle. Kapitoly postihují ve velkém detailu vývoj složení žactva v jednotlivých školách v dlouhé časové perspektivě, nakolik to jen autorovi mnohdy kusé prameny umožnily rekonstruovat. Kapitoly jsou přitom organizovány podle typů škol: druhá se věnuje pokračovacímu školství, třetí odbornému a čtvrté všeobecnému. Zároveň tyto kapitoly představují datové východisko pro vlastní sociálně historické kapitoly, jež následují později. Jde zde o mimořádně hutný text, nabitý detailními informacemi a musel být strašně pracný. Za badatelskou houževnatost autor zasluhuje na tomto místě doslovnou poklonu.

Pozoruhodné jsou diametrální rozdíly v úspěšnosti dokončení jednotlivých škol, oborů a někdy i ročníků. Autor věrný poctivé deskripci se na tomto místě nepouští do žádných spekulací a pouze konstatuje fakta, protože jeho prameny mu explicitní odpověď evidentně nedávají. Přesto tato data vyvolávají mnohé otázky. Proto bych se u obhajoby autora rád zeptal, zda má k dispozici nějaká pravděpodobná, byť hypotetická vysvětlení.

Zároveň mě také napadá, když si autor všímá vlnění zájmu studentů o školy v závislosti na vlnění demografické křivky (slabé válečné ročníky nastupující v druhé polovině 20. let), zda nemohla mít vliv i ekonomická konjunktura. V době konjunktury klesá zájem o vzdělání, v dobách krize spíše vzrůstá. Nejsem si však jist, zda pro meziválečné období je taková kauzalita prokazatelná.

Ne zcela organicky je zařazena kapitola pátá, která se věnuje školním budovám. Dovolil bych si podotknout, že je s ohledem na celkové zaměření práce až nadbytečná, třebaže i zde nalezneme zajímavá zjištění, jak ukazuje shrnutí na s. 388–389 o rozdílných vývojových trajektoriích měst a vesnic ve vztahu ke školským budovám a také konfliktních liniích mezi různými typy kapitálu, v bourdieuovské dikci zvláště ekonomického a kulturního.

Šestá kapitola se věnuje formám sociální podpory studentů. Podotýkám jen, že analýza sociálních výdajů z roku 1936 není zrovna reprezentativní na to, aby se z polévkové a mléčné akce dalo usuzovat na nějaké mimořádně špatné stravovací návyky sušických dětí.

Z hlediska oboru lze považovat za nejpřínosnější kapitoly sedmou až devátou, kde autor začne využívat svou bohatou datovou základnu k zobecňujícím závěrům. Pomocí bourdieuovského teoretického aparátu zde autor – a uznávám, že velmi zdařile – analyzuje vztah místní společnosti ke vzdělání a funkce školství ve vztahu k existující sociální stratifikaci a její reprodukci. Za vynikající považuji důkladné a vyvážené genderové analýzy vzdělání ve vztahu k mužům i ženám.

Desátá kapitola se věnuje obecně školství a kultury. I s ohledem na důležitost, specifičnost a rozsah tématu nepovažuji za nejvhodnější, že tematika nacionalismu – v tomto regionu navíc téma velmi výživné – poněkud zaniká jako dílčí kapitola této sekce.

Celkově považuji rigorózní práci Adama Hanuse za vynikající a vřele ji doporučuji komisi k úspěšné obhajobě, aby ji hodnotila jako prospěl.

V Praze, dne 26.4.2021

Jakub Rákosník